

Андрій Іванович Шаповал,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу археографії Інституту архівознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
ORCID: 0000-0003-1188-5142
e-mail: shai196@ukr.net

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ АКАДЕМІКА В. М. ПЕРЕТЦА ТА КРИТИКА ЙОГО ФІЛОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ НА ПОЧАТКУ 1930-Х РОКІВ (ЗА АРХІВНИМИ ДОКУМЕНТАМИ)

Мета роботи. На основі аналізу широкого комплексу архівних джерел, епістолярних документів і опублікованих матеріалів відобразити процес переслідування академіка В. М. Перетца та критики його філологічної школи у Всеукраїнській академії наук на початку 1930-х років. **Методологія дослідження** базується на принципах історизму, конкретності, наукової об'єктивності та діалектичного підходу. Застосовано біографічний, проблемно-хронологічний і порівняльно-історичний методи, а також метод текстологічного аналізу. **Наукова новизна** дослідження полягає в залученні до наукового обігу комплексу архівних документів, зокрема щодо діяльності Комісії давнього українського письменства Всеукраїнської академії наук, та епістолярної спадщини українських філологів, що зберігаються у фондах Інституту рукопису та Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Аналіз документів дав змогу доповнити відомості про діяльність і переслідування академіка В. М. Перетца та критику його філологічної школи за часів формування тоталітарного режиму в Україні. **Висновки.** Переслідування В. М. Перетца на початку 1930-х років було інспіровано партійними органами Всеукраїнської академії наук і мало політичний підтекст, адже він вважався одним із лідерів серед тих учених, які виступали проти впливу політичних чинників на наукову діяльність. Драматизм переслідувань для В. М. Перетца посилювався тим, що критика роботи вченого, а також позицій твореної ним філологічної школи проводилася його підлеглими та вихованцями, які не витримали тиску з боку партійного осередку академії. Як дослідник історії давньої української літератури В. М. Перетц також був звинувачений в «українському буржуазному націоналізмі» та позбавлений можливості публікуватися в Україні. Перебуваючи під постійною критикою партійних приспівників, не маючи підтримки від колег та учнів і не знайшовши розуміння з боку керівництва Всеукраїнської академії наук, В. М. Перетц не визнав висунутих проти нього безпідставних звинувачень і до самого арешту проводив у Всеукраїнській академії наук ідеологічно незаангажовані українознавчі дослідження.

Ключові слова: В. М. Перетц, Всеукраїнська академія наук, Комісія давнього українського письменства, Київська філологічна школа, переслідування українських учених, епістолярні документи.

Актуальність теми дослідження. У 2020 р. відзначаємо 150-річчя від дня народження видатного філолога, історика слов'янських літератур, зокрема й української, та театру, а ще етнографа, джерелознавця, палеографа, бібліографа, академіка Петербурзької (з 1914) та Української (з 1919) академій наук Володимира Миколайовича Перетца (31.01.1870 – 24.09.1935), життя, наукова, науково-організаторська і педагогічна діяльність якого тісно пов'язані з Україною. Від другої половини 1890-х і до початку 1930-х років учений був активним учасником українського наукового життя та суттєво вплинув на розвиток української науки, відігравши знаменну роль у розбудові українських наукових інституцій та становленні українознавства.

Упродовж 1903–1914 рр. В. М. Перетц мешкав і працював у Києві. Як професор кафедри російської мови і словесності Університету св. Володимира він домагався створення кафедр української історії, літератури, мови, етнографії, звичаєвого права та виступав за скасування заборони української мови. З ініціативи та під керівництвом ученого в Києві діяв Семінарії російської філології (1907–1914), у роботі якого брали участь студенти Університету св. Володимира, слухачки Київських вищих жіночих курсів і вечірніх приватних жіночих історико-філологічних курсів. Завдяки діяльності Семінарію В. М. Перетца сформувалася Київська філологічна школа. Один із фундаторів Українського наукового товариства в Києві та голова його філологічної секції (з 1907), учений був щирим поборником заснування Української академії наук (від 1921 р. Всеукраїнської академії наук, далі – ВУАН) та учасником процесу її створення. З ініціативи В. М. Перетца була заснована Комісія давнього українського письменства (від 1929 р. Комісія для видавання та вивчення пам'яток українського письменства доби феодалізму, далі – КУПФ) ВУАН, котру академік очолював протягом 1927–1933 рр. Ученому вдалося налагодити видання серійних наукових збірників під егідою ВУАН, у рамках яких публікувалися видатні твори давньої української літератури. У період формування в країні тоталітарної системи В. М. Перетц активно відстоював незалежність ВУАН від партійних і політичних чинників.

Непересічна постать В. М. Перетца, його життя, діяльність і наукова творчість викликали сталий інтерес як з боку вчених, так і української громадськості. Проте наукова біографія академіка ще містить чимало лакун. Зокрема, недостатньо вивченою на сьогодні лишалася діяльність В. М. Перетца у ВУАН на початку 1930-х років, під час згортання студій у галузі українознавства та переслідування «буржуазних» учених, які ігнорували марксистські методи дослідження. Не оминув критики й академік В. М. Перетц. Реконструкція боротьби з ученим, що відбувалась у ВУАН під керівництвом її партійного осередку, дозволить розширити знання про причини його арешту та виключення зі складу академіків.

Наявні архівні документи дають змогу відобразити процес переслідування В. М. Перетца у ВУАН на початку 1930-х років. Оскільки в цей період учений у

ВУАН очолював КУПФ, то джерельне підґрунтя дослідження склали, головним чином, документи, дотичні до діяльності КУПФ, що зберігаються у фонді «Всеукраїнська академія наук (ВУАН) (1918–1933)» в Інституті рукопису (далі – ІР) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ), підготовлені як власне В. М. Перетцом, так і іншими співробітниками КУПФ: заяви, доповідні записки, плани, звіти, ділові листи тощо (ф. Х). Важливі відомості про критику наукової та науково-організаційної діяльності В. М. Перетца та його філологічної школи у ВУАН, а також про реакцію вченого на дії його критиків містить і листування вченого зі співробітниками КУПФ, зокрема С. І. Масловим [1], О. А. Назаревським [2] і П. М. Поповим [3].

Аналіз останніх публікацій. Досі побачили світ лише декілька праць, у яких побіжно йдеться про переслідування В. М. Перетца у ВУАН на початку 1930-х років. До 125-річчя від дня народження академіка була опублікована стаття Т. О. Щербань, в якій відображено видатний внесок ученого у становлення української науки [4]. При цьому авторка зазначила, що В. М. Перетц як представник дореволюційної школи був підданий цькуванню під час «чисток» у ВУАН, на яких прилюдно обговорювалися не тільки результати професійної діяльності, але й приватне життя науковців. Таке ставлення до себе і своєї роботи В. М. Перетц вважав «глибоко принизливим». Звинувачували вченого й у приналежності до контрреволюційного «кубла буржуазного націоналізму». Усе це змусило В. М. Перетца порушити питання про власну відставку з посади голови КУПФ у ВУАН, чим він, крім іншого, сподівався поліпшити становище КУПФ [4, с. 75].

Значну увагу діяльності В. М. Перетца у ВУАН приділено у працях Л. В. Матвєєвої, в яких дослідниця, вивчивши архівні документи, вказала на несприйняття вченим адміністративного та ідеологічного втручання партійних і державних органів у наукове життя ВУАН, а також зупинилася на процесі шельмування та фактах переслідування філолога в українській академії як представника «реакційно-буржуазних вчених» і рупора «загнилої збанкрутованої буржуазної методології». Л. В. Матвєєва наголосила й на тому, що академік В. М. Перетц разом із А. Ю. Кримським, з точки зору партійних діячів ВУАН, вважався найбільш «ворожим» до радянської влади українським ученим. Авторка також проаналізувала судову справу, сфабриковану Ленінградським обласним державним політичним управлінням, в якій із В. М. Перетцом пов'язувався український слід, так звану «Справу Російської національної партії» [5].

Мета дослідження. У пропонованій статті ставимо за мету на основі аналізу широкого комплексу архівних джерел, зокрема й епістолярних документів, а також опублікованих матеріалів відобразити процес переслідування академіка В. М. Перетца та критики його філологічної школи у ВУАН на початку 1930-х років.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж зупинитися на процесі боротьби, яка відбувалася між партійними емісарами та їхніми поплічниками з В. М. Перетцом в українській академії, зазначимо, що вчений як академік ВУАН на початку 1930-х років залишався очільником лише єдиної академічної установи – КУПФ. Створена з ініціативи В. М. Перетца, вона своїми завданнями ставила виявлення в книгозбірнях, архівосховищах і музеях України, Росії та Білорусі пам'яток української літератури XI–XVIII ст., проведення їхнього обліку, дослідження, а також підготовку до друку й власне видання пам'яток давнього українського письменства. До роботи в КУПФ В. М. Перетц долучив своїх учнів, колишніх вихованців Семінарію російської філології, що під його керівництвом діяв спочатку в Києві, а потім Петрограді (Ленінграді). Зокрема, заступником В. М. Перетца як голови КУПФ був С. І. Маслов, а секретарем комісії – О. А. Назаревський. Загалом із КУПФ співпрацювало 17 науковців, які мешкали в Києві, Ленінграді та Москві, але штатними співробітниками КУПФ, окрім голови, були лише О. А. Назаревський і П. М. Попов, інші ж працювали як позаштатні співробітники. Діяльність КУПФ сприяла розбудові Київської філологічної школи, фундатором і натхненником якої був В. М. Перетц.

Наприкінці 1929 р. у ВУАН був створений партійний осередок, розпочалися широкомасштабні «чистки», під час яких виявлялися та піддавалися нищівній критиці «буржуазні» вчені, переважно представники старої інтелігенції, які, з точки зору партійних ідеологів, ігнорували марксистські методи дослідження. На тлі боротьби з «українським буржуазним націоналізмом» розгорталося шельмування вчених, які працювали в галузі українознавства. Почали густішати хмари й над головою академіка В. М. Перетца.

Згортання політики українізації в країні та припинення українознавчих досліджень у ВУАН знайшли вияв у зменшенні фінансування КУПФ та ідеологічному тиску з боку керівництва комуністичної фракції ВУАН на співробітників КУПФ. 6–9 липня 1931 р. відбулася літня сесія ВУАН, на якій було піддано критиці наукову та видавничу діяльність КУПФ. Так, у виступі віце-президента ВУАН та голови її Соціально-економічного відділу О. Г. Шліхтера вказувалося на неактуальність видання окремих книг, над якими працювали співробітники КУПФ, зокрема таких, як «Ізборник Святослава 1076 р.», що готував Д. І. Абрамович, та дослідження О. М. Маслової «Новели Боккаччо та інших в українських перекладах XVII ст.». Секретар КУПФ О. А. Назаревський, який, за відсутності В. М. Перетца в Києві, представляв КУПФ на сесії ВУАН і змушений був виступити із «самокритикою», у листі до Володимира Миколайовича зробив висновок, що за такої «установки» з боку керівництва української академії КУПФ навряд чи вдасться щось надрукувати, окрім статей методологічного та самокритичного характеру [б, арк. 1–1 зв., 3 зв., 5 зв.].

І дійсно, у 1930-ті роки голові КУПФ В. М. Перетцу не вдалося надрукувати в Києві не тільки жодної наукової праці, а й навіть науково-популярних статей,

зокрема «Про потребу організації дослідження рукописних фондів для розроблення організації історії давнього українського письменства» і «План і перспективи роботи Комісії українського письменства доби феодалізму» (остання у співавторстві з О. А. Назаревським), що були підготовлені для «Вістей ВУАН» [7, арк. 8–9]. Неможливість публікувати праці з історії давньої української літератури під егідою ВУАН та популяризувати роботу КУПФ засмучувала В. М. Перетца, адже позбавляла сенсу саму діяльність КУПФ. Ще коли КУПФ тільки починала свою роботу, В. М. Перетц попереджав секретаря Історично-філологічного відділу ВУАН С. О. Єфремова: «Якщо виявиться, що Ком[ісія] давн[ього] письм[енства] не матиме можливості друкувати свої праці, – може краще мені усунутися з Акад[емії]? Працювати ми не покинемо, але що зробіть без нас Ак[адемія], – це важливе запитання. У всякому разі вона втратить той престиж, якого придбала протягом 10-[ти] літ, це безсумнівно» [8, арк. 13 зв.].

У липні 1931 р. в Ленінграді був заснований Інститут слов'янознавства АН СРСР. В. М. Перетц відіграв дієву роль у його створенні, а оскільки в Києві праці вченого вже не публікувалися, то він активно виступав з українознавчими дослідженнями на шпальтах наукового органу цього інституту. Зокрема, в першому томі «Праць Інституту слов'янознавства АН СРСР», що вийшов друком улітку 1932 р., В. М. Перетц оприлюднив свою розвідку «Український переклад життя князя В'ячеслава з “Żywotów świętych” П. Скарги». Повідомляючи співробітників КУПФ, зокрема П. М. Попова, про цю публікацію, Володимир Миколайович зауважив: «Написано у мене немало, та нема де друкувати. Статейку про ж[итіє] В'ячеслава, яку я читав в Комісії (КУПФ. – А. Ш.), друкую в “Працях Слов'янознавчого] Інст[итуту]”, але це – одна двадцята моєї продукції» [9]. У першому томі «Праць Інституту слов'янознавства АН СРСР» побачила світ і рецензія співробітниці КУПФ В. П. Адріанової-Перетц на видання комісії, в якій авторка, згадавши здобутки КУПФ, змушена була наголосити, що вони були б набагато значнішими, якби співробітники КУПФ мали змогу опублікувати хоча б половину тих праць, котрі вони підготували до друку [10, с. 507].

Утім, академіка В. М. Перетца надзвичайно турбувала ситуація з виданням українознавчих досліджень у ВУАН. У листі до свого заступника С. І. Маслова він ставив запитання, на яке не міг знайти відповіді: «І що за темні сили гальмують роботу в Україні? Чому навіть в малих містах – щось виходить, а в Києві – пустиня?» [11, арк. 4]. Але В. М. Перетц не опускав рук і не полишав наукової роботи, проте за умов формування в країні тоталітарного режиму та згортання політики українізації він, як і інші співробітники КУПФ, не мав жодних перспектив для публікації своїх українознавчих праць. У листі до того ж С. І. Маслова від 7 лютого 1933 р. учений із розпачем писав: «Пишу багато, більше, ніж раніше, але не передбачаю навіть можливості надрукувати [свої праці] де небудь» [12, арк. 1 зв.].

На літній сесії 1931 р. секретар КУПФ О. А. Назаревський змушений був під тиском апарату Президії ВУАН включити до плану діяльності КУПФ на 1932 р. тему «Критика школи академіка В. М. Перетца та самокритичний перегляд власної наукової продукції». О. А. Назаревський свої дії в листі до В. М. Перетца пояснював таким чином: «Я хотів обмежитися вузькою самокритикою, – своїх праць, – але виявилось, що цього замало, що треба піддати критиці Ваші (В. М. Перетца. – А. Ш.) праці в цілому, або “школу”; я віддав перевагу останньому, хоча знов таки у зв’язку зі своєю науковою продукцією, бо належу до Вашої школи... Т[аким] ч[ином], вдалося відвести удар від Комісії, самим ставши на неминучий для всіх акад[емічних] установ шлях самокритики» [6, арк. 3–3 зв.].

Проте В. М. Перетц чудово розумів, що критика його праць та філологічної школи інспірована партійним керівництвом ВУАН і має під собою не науковий, а політичний підтекст. Тому для себе вчений однозначно виключив «шлях самокритики», адже не вбачав для неї ніяких підстав. Свою позицію В. М. Перетц виклав у листі до С. І. Маслової від 30 липня 1931 р., в якому зазначив: «Чи були Ви на сесії ВУАН, [інформація про яку] мене, скажу відверто, не порадувала. Малограмотні люди ніяк не можуть второпати, що, крім жолудів, є й інші продукти, теж споживані в культурному побуті, в тому числі науки історичні. Крім того, із листа Ол[ександра] Адр[іановича Назаревського] бачу, що на мене, як і на інших товаришів, насувається хмара. Але “стара гвардія помирає, а не здається”, і мені не хочеться доставляти нікому задоволення споглядати “покаяння” в невідомих гріхах. Поки почекаю до осені і подумаю; можливо вже й не прийдеться їхати до Вас (у Київ. – А. Ш.), оскільки піддаватися знуцанню не маю ані бажання, ані сил: серце моє з кожним місяцем все гірше» [13, арк. 1–1 зв.].

Першу заяву про звільнення з посади голови КУПФ академік В. М. Перетц написав 1 жовтня 1931 р. Своє рішення вчений пояснив погіршенням стану здоров’я, що не дозволяло йому «своєчасно і регулярно відвідувати Київ, щоб керувати роботою Комісії українського письменства доби феодалізму» [14, арк. 1]. Проте він і надалі зобов’язувався «невпинно працювати» в галузі історії українського давнього письменства як звичайний член КУПФ.

Заяву про звільнення В. М. Перетц надіслав секретарю КУПФ О. А. Назаревському, який мав ознайомити з нею членів КУПФ, його учнів, та, якщо до листопадової сесії ВУАН «цькування фахівців» у Києві не припиниться, передати її до керівництва Соціально-економічного відділу і Президії ВУАН. Але рішення В. М. Перетца не було підтримане ані членами КУПФ, ані керівництвом відділу, зокрема секретарем відділу О. М. Камишаном. Їм вдалося переконати голову КУПФ, що його відставка «Комісії не врятує, бо кращого та більш авторитетного (і не тільки для учнів [В. М. Перетца], але і для “ворогів” давньої літ[ератури]) керівника – не партійного – не знайти», як не знайти такого керівника і серед

«партійців» [15, арк. 2–2 зв.]. Крім того, статус рядового члена КУПФ не захистив би В. М. Перетца від критики з боку партійної організації ВУАН. Отже, офіційного ходу його заяві дано не було.

Однак дії та позиція В. М. Перетца не залишилися непоміченими комуністичною фракцією Президії ВУАН. 12 листопада 1931 р. відбулося її засідання, на якому розглядався політичний стан у ВУАН. В. М. Перетца було віднесено до «реакційної частини академіків і наукових співробітників», які бойкотували політичну лінію, що проводилась у ВУАН. Бойкот, на думку членів комуністичної фракції, знайшов вияв у поданні вченими заяв про демісію, спробі перекваліфікуватися й припиненні наукової роботи. На засіданні ухвалили рішення «вести надалі рішучу і непримиренну ідеологічну боротьбу» проти науковців ВУАН, які були «реакційно-ворожими до марксизму-ленінізму і до соціалістичного будівництва». Ідеологічну боротьбу партійна організація ВУАН мала проводити у «спосіб тематичної проробки концепції чи окремих поглядів вчених». Першим у списку академіків ВУАН, на критиці яких передбачалося насамперед зосередити увагу, значився В. М. Перетц [16, с. 177–178].

Виконавцями рішення комуністичної фракції ВУАН щодо В. М. Перетца стали штатні співробітники КУПФ – О. А. Назаревський, який з 1931 р., за відсутності В. М. Перетца в Києві, виконував обов'язки голови КУПФ, та П. М. Попов, який у таких випадках підписував документи КУПФ як її секретар. Учні видатного вченого не встояли перед тиском з боку партійного керівництва ВУАН, і саме їхніми руками була проведена безпідставна критика наукової та науково-організаційної діяльності В. М. Перетца в Україні, а також його філологічної школи, до якої вони теж належали.

Критика академіка розпочалася вже в 1931 р. 24 травня на засіданні КУПФ було заслухано його дискусійну методологічну доповідь «Думки про марксистське студювання української літератури феодальної доби», що викликала значний інтерес серед українських учених (на засіданні були присутні близько 40 науковців і аспірантів з академічних установ Києва та Харкова). Це була компромісна доповідь, переробивши яку академік мав намір опублікувати її у виданнях ВУАН як методологічну працю. Проте і доповідь, і стаття були розкритиковані П. М. Поповим з позицій «марксистсько-ленінської теорії». Свої зауваження він у вересні 1931 р. надіслав В. М. Перетцу до Ленінграда, а стаття Володимира Миколайовича так і не побачила світ [17, арк. 15–15 зв.]. Критичні зауваження з боку П. М. Попова й О. А. Назаревського викликала також доповідь В. М. Перетца «Памфлет на слобідського бригадира Д. Банческула з половини XVIII ст.», яку було заслухано на засіданні КУПФ 24 грудня 1931 р. Опоненти побачили в цій праці ухил до «академічного формалізму та документалізму». Цього разу зауваги до доповіді В. М. Перетцові надіслав О. А. Назаревський [18, арк. 19 зв. – 20].

У 1932 р. боротьба з академіком В. М. Перетцом стала пріоритетом у роботі КУПФ, що її проводили О. А. Назаревський та П. М. Попов, які виконували обов'язки відповідно голови та секретаря КУПФ, адже академік у цьому році до Києва не приїздив. Критика ж «буржуазно-формалістичної школи» В. М. Перетца була закладена в самий план діяльності КУПФ на 1932 р., який підписав О. А. Назаревський [18, арк. 2–3].

Перше засідання КУПФ у 1932 р. відбулося 9 січня. З підсумками діяльності КУПФ за 1931 р. виступив П. М. Попов, який у своїй доповіді зосередився на недоліках у роботі КУПФ. На засіданні також заслухали доповідь О. А. Назаревського «Лист т. Сталіна до редакції часопису “Пролетарська революція” і висновки з нього для роботи КУПФ», після обговорення якої було вирішено для опанування марксистсько-ленінської методології в роботі КУПФ розгорнути рішучу боротьбу з усіма проявами ворожих теорій у літературознавстві, незважаючи на особистості, – не тільки в рамках плану, а й поза планом [18, арк. 32]. 9 березня того ж року під час обговорення листа Сталіна вже на зібранні Соціально-економічного відділу ВУАН від КУПФ виступив П. М. Попов, який, наголосивши, що «фронт історії українського письменства доби феодалізму» взагалі є «фронтом методологічно-небезпечним і в цілому ворожим», розкритикував методологічні позиції голови КУПФ академіка В. М. Перетца [18, арк. 32 зв.].

Оцінці діяльності В. М. Перетца як голови КУПФ, його наукових праць та філологічної школи було присвячено ще ряд засідань КУПФ, де з критичними доповідями виступали О. А. Назаревський і П. М. Попов, які, переробивши згодом свої виступи на статті, представляли їх для друку до Президії Соціально-економічного відділу ВУАН. Так, у 1932 р. П. М. Поповим були підготовлені такі опуси, як «На фронті історії літератури доби феодалізму» та «Попередня продукція Комісії українського письменства доби феодалізму як вияв “академічного” формалізму та голого документалізму» [17, арк. 28]. Навіть у розвідці «Рукописи й стародруки Житомирських фондів як першоджерела до історії письменства феодальної доби», написаній П. М. Поповим на матеріалах наукової експедиції до Житомира, знайшлося місце для критики В. М. Перетца. Автор свій задум пояснював так: «Я (П. М. Попов. – А. Ш.), йдучи по слідах кол[ишньої] екскурсії ак[адеміка] Перетца і його семінару, намагався показати всю односторонність і буржуазний документалізм в роботі цього семінару під керівництвом ак[адеміка] Перетца, коли, роблячи основний наголос на докладному описові численних богослужбових і інших реліг[ійних] книг (що до історії укр[аїнської] літ[ератури] власне не мали відношення), семінар обминав незрівнянно цікавіші пам'ятки, надто цінні в напрямку літер[атурного] виявлення класової боротьби, зокрема, в напрямку антирелігійному» [17, арк. 37в – 37г].

Цікаво, що в рамках діяльності КУПФ П. М. Попов працював над дослідженнями «До історії легенди в українській літературі: “Четья Мінея” 1489 р. і “Небо

нове" І. Галятовського» та «Пам'ятки українського публіцистичного мистецтва: "Скарга нищих до Бога" і "Відповідь невідомого П. Скарзі"». Проте, хоча він і був штатним співробітником КУПФ, за що регулярно отримував заробітну плату, за весь час діяльності комісії не спромігся підготувати наукових досліджень, імовірно, надмірно захопившись роботою над критичними опусами. І В. М. Перетцу як голові КУПФ довелося нагадати про це своєму підлеглому. У листі до П. М. Попова від 16 лютого 1932 р. Володимир Миколайович зауважив: «Щодо Вашої критичної роботи – скажу, що не варт витратити на неї багато часу й сили: з методичного боку заслуговує уваги тільки начерк усної слов[есності], літ[ература] феод[альної] доби – в цілому слабенька, хоч і має деякі гарні сторінки. Але "не в шитьє была там сила", – так і в крит[ичній] ст[атті] потрібна не наукова оцінка... Я все чекаю, коли побачу реальну продукцію співроб[ітника] нашої Ком[ісії] (тобто самого П. М. Попова. – А. Ш.), бо критикувати – дуже легко, порівнюючи з самостійним дослідженням» [19, арк. 1 зв.].

Напевне, сценарій цькування В. М. Перетца передбачав і «самокритику» з боку обвинуваченого, тому О. А. Назаревський протягом 1932 р. запрошував Володимира Миколайовича до Києва, однак останній вирішив не підігравати своїм «критикам». В. М. Перетц усе більше переконувався в безперспективності роботи на чолі КУПФ, у діяльності якої почав превалювати політичний аспект, а каючись в «неіснуючих гріхах» він не мав ніякого бажання. Драматизм ситуації для В. М. Перетца посилювався ще й тим, що з «грубими і безглуздими нападами» виступали його учні, які виявилися «підлабузниками», що «підсвистували неукам» [20, арк. 1]. Сумними думками з цього приводу вчений поділився в листі до С. І. Маслової, який у ті непрості часи, усунувшись від діяльності в КУПФ, не зрадив свого навчителя: «Чому я зобов'язаний являтися [до Києва], як думає О[лександр] Адр[іанович Назаревський], щоб з ризиком для життя бути присутнім на мерзенних виступах моїх же учнів і співробітників? Я м[ожливо] різко висловився, але що може бути огидніше того, коли, уподібнюючись біблійському герою, чада знуцаються над наготою батьківською? Лише одне: – коли ці чада зводять безглузді наклепи на того, кому вони так багато чим мають завдячувати, і на того, до того ж, хто мав делікатність ніколи їм на це не натякати: адже проясниться ж коли небудь на нашому небі – з'являться люди досить грамотні, щоб дати правильну оцінку сучасним підлабузникам і заляканим ними людям. Я думав, що, згадуючи 1914 рік, О[лександр] Адр[іанович Назаревський] не повторить тієї ситуації, в якій він опинився щодо мене, коли зі страху перед чорносотенцями покинув мене; але тепер він не тільки мене покинув, з тих же мотивів, але й вирішив виступити проти мене. По людськи – розумію, але примиритися не можу. І тепер Ви повинні ясно бачити, що мені працювати в К[омісії] у[країнського] п[исьменства] доби ф[еодалізму] з людьми, які мене ні в гріш не ставлять і, мало того, – негативно ставляться до мого керівництва (д[ивись]

доповідь П[авла] М[иколайовича Попова]), яку він виголосив восени – про підсумки роботи К[омісії] у[країнського] п[исьменства доби] ф[еодалізму] під моїм керівництвом, в якому він побачив “вияв академічного документалізму” та ін[ші] смертельні гріхи) – що мені працювати з ними – справа марна, бо – безплідна. Дуже шкода, що ще восени не відмовився, піддавшись уговорам, від голування [в Комісії]» [21, арк. 1].

Усе більше схиляючись до думки залишити посаду голови КУПФ, В. М. Перетц зрештою вирішив дати відповідь своїм переслідувачам. Отримавши не погоджений із ним план роботи КУПФ на 1932 р., в якому передбачалася «критика буржуазно-формалістичної школи академіка Перетца», він 20 квітня надіслав до КУПФ заяву, де звернув увагу її членів на всю абсурдність висунутих проти нього звинувачень. Зокрема, В. М. Перетц зазначив: «Прочитавши “план” роботи К[омісії] у[країнського] п[исьменства доби] ф[еодалізму], складений без мене, я не можу прийняти його до виконання в частині, що стосується мене: перш за все, – я не розумію. На якій підставі, не доказавши, мені приліпили ярлик “буржуазного формаліста”, тоді як я завжди займався первинною обробкою матеріалу, необхідного літературознавцям всіх напрямів і шкіл. Кожен працівник може і повинен критично підходити до своїх попередників: цьому я навчав моїх учнів протягом 30 років. Але зводити наклеп на живих і мертвих – не входить до програми моєї “школи”. Таку річ могла написати тільки малограмотна людина, тому я вважаю ці слова – плодом сумного (не для мене, а для того, хто написав їх) непорозуміння... Що ж торкається мене, вважаю, що без вивчення документальних даних, замість науки – буде знов розквітати всяка попівщина, хоч і під іншою назвою» [22].

Скорегував В. М. Перетц і особистий план науково-дослідної роботи на 1932 р. Замість теми «Питання про редакції літературних пам’яток феодальної доби в світлі марксистсько-ленінської методології», яку вченому без його відомо запланували самозвані керівники КУПФ, В. М. Перетц мав намір працювати над іншими темами, а саме: 1) «І. Франко як дослідник українського письменства феодальної доби», 2) «Проблема біографізму в українському письменстві феодальної доби», 3) «Історія перетворення “житій” князя Володимира та княгині Ольги в українському письменстві XVII ст. на занятні оповідання», 4) «Невідомий твір Петра Могили та його класове значення для початку XVII ст.». Щодо теми, яка була внесена до плану, то В. М. Перетц зазначив, що вона потребує багато часу для розроблення і напевне буде підготовлена ним уже в наступному, тобто 1933 р. [22]. Тут варто зазначити, що за всіма темами, зокрема й нав’язаною О. А. Назаревським, В. М. Перетцем були підготовлені до друку статті, але жодну з них не опублікували.

І наостанок В. М. Перетц повідомив про своє рішення відійти від керівництва КУПФ, оскільки він, як «дослідник і керівник праці взагалі і зосібна КУПФ»,

визнаний за «перестарілого й не відповідного вимогам київських вчених». В. М. Перетц попросив позбавити його керівництва КУПФ, щоб її робота, незважаючи на вплив нібито «буржуазного формалізму», йшла в «пристойному напрямі» [22].

Проте заява В. М. Перетца про бажання скласти із себе повноваження голови КУПФ не зупинила «критиків», адже вчений і надалі продовжував активну наукову діяльність. Особливу завзятість серед членів КУПФ виявляв П. М. Попов, який критикував доповіді В. М. Перетца, що зачитувалися на засіданнях КУПФ. Зокрема, 28 січня 1933 р. П. М. Попов виступив там з критичною доповіддю «Підсумки наукової роботи Комісії української літератури феодальної доби», а влітку того ж року, у зв'язку із чисткою, що проводилася партійною організацією у ВУАН, на сесії циклу літератури, мови та мистецтва Соціально-економічного відділу ВУАН розкритикував наукову продукцію відділу та виступив проти «буржуазно-націоналістичних концепцій» В. М. Перетца, А. Ю. Кримського, М. С. Грушевського, О. П. Новицького та К. В. Квітки [17, арк. 41].

Упродовж 1933 р. П. М. Попов працював над розвідкою «Буржуазно-формалістична концепція в історично-літературних працях академіка В. Перетца», але не зміг завершити цей опус «через ширший, ніж передбачалося, його обсяг» [17, арк. 40 зв. – 41]. Оцінюючи свою наукову роботу наприкінці року, П. М. Попов вважав, що при всіх своїх зусиллях усе ж недостатню увагу приділив критиці В. М. Перетца, зокрема він зазначив: «Коли я ставлю перед собою питання, чи виконав я в цій роботі те, що мусив і міг виконати, я мушу відповісти в порядку самокритики, що не виконав у тих темпах, в тій бойовій загостреності, що їх від мене вимагала сучасна боротьба на ідеологічному фронті. Зокрема, мушу констатувати це відносно критики бурж[уазної] концепції ак[адеміка] Перетца. Хоча я не належу до його безпосередніх учнів, але з студ[ентських] років працював я в основному в рамках його методології. Ту критику її, яку я проробив, я вважаю за цілком недостатню. Я вважаю, що це завдання стоїть і перед мною, і перед всією Комісією укр[аїнського] письм[енства] доби феодалізму як неоплачений борг. Справжня глибока критика й самокритика т[ак] зв[аної] школи ак[адеміка] Перетца ще власне й не починалася. Це треба в роботі Комісії відзначити, в першу чергу, як основну її хибу» [17, арк. 37г – 37д].

Споглядаючи за діями П. М. Попова, В. М. Перетц не міг не побачити, з якою завзятістю його колишній вихованець виконував директиви партійного керівництва ВУАН. «А спритна людина Пав[ло] Мик[олайович] Попов, – зазначав він з іронією в листі до С. І. Маслової. – Не рівня Ол[ександру] Адр[іановичу] [Назаревському]». Але спритність П. М. Попова у В. М. Перетца викликала лише таке почуття, як жалість [11, арк. 3 зв.].

Незважаючи на несприятливі обставини, які склалися для В. М. Перетца у ВУАН, він намагався не поривати зв'язків зі співробітниками КУПФ. Щодо мож-

ливої поїздки до Києва, то В. М. Перетц сумнівався в її доцільності: «Тепер, коли кияни, – писав учений С. І. Маслову 30 березня 1933 р., – навіть мені близькі, ставляться до мене з прохолодою, мені немає особливого інтересу поспішати до К[иєва], тим більше, що тут (у Ленінграді, АН СРСР. – А. Ш.) мене починають цінувати. А в К[иєві] я навіть обіцяного не можу добитися. Було б корисно з'ясувати, чи потрібен я у Вас. М[ожливо], без мене зручніше» [23, арк. 1].

Академік В. М. Перетц усе ж таки відвідав Київ у 1933 р. – 9 травня на засіданні КУПФ було заслухано його доповідь «До питання про порівняльний метод в літературознавстві». Цю доповідь учений надіслав до Києва ще до свого приїзду. А 29 травня, вже особисто перебуваючи в Києві, В. М. Перетц на засіданні членів КУПФ виступив з доповіддю «З історії літературного стилю доби зародження феодалізму в Україні» [24]. На початку ж червня 1933 р. відбулася зустріч В. М. Перетца з президентом ВУАН академіком О. О. Богомольцем, під час якої вчений звернув увагу очільника ВУАН на «важку атмосферу» чуток і наклепів, яка панувала в академії, зокрема в її Соціально-економічному відділі [25].

Тим часом критика академіка В. М. Перетца у ВУАН набирала обертів і в 1933 р. проводилася не тільки в рамках діяльності КУПФ, а й на рівні керівних органів української академії. З'явилися й розгромні статті в академічній та республіканській пресі. За таких обставин у другій половині липня 1933 р., імовірно 28-го, В. М. Перетц подав до Президії ВУАН заяву про відставку з посади голови КУПФ, пояснивши своє рішення станом здоров'я, що не дозволяв йому «регулярно відвідувати Київ і з належною енергією керувати працею Комісії». У заяві вчений згадав і про критичну статтю в офіційному органі Президії ВУАН «За радянську академію», в якій вказувалося, що під головуванням В. М. Перетца КУПФ «продовжувала лишатися одним з осередків загнилої збанкрутованої буржуазної методології». Не погодившись із безпідставним твердженням, В. М. Перетц наголосив, що сам факт появи такого наклепницького твердження в офіційному органі Президії ВУАН змушує його зректися головування в КУПФ [26].

29 липня 1933 р. В. М. Перетц надіслав листа президенту ВУАН О. О. Богомольцю, в якому пояснив причини, які спонукали його залишити посаду очільника КУПФ. Аби не пропустити деталі, що мотивували рішення В. М. Перетца, наведемо цей лист у повному обсязі:

«Під час нашої бесіди з Вами на початку червня я вказав на важку атмосферу на нашому II [Соціально-економічному] Відділі, де співробітники замість роботи займаються плітками і перемиванням кісточок академіків та інших співробітників Академії. В липні ці плітки торкнулися і мене, хоча я не давав поводу для них. Все життя стоячи на захисті пригноблених народностей, – я був названий якоюсь Шмарголь на зборах профактиву “великодержавним шовіністом”, а в “Пролетарській правді” 14 липня – мені приклеєний ярлик “петлюрівця”! Мене зовсім не хвилює це наклеювання ярликів: моя біографія настільки чиста, що всяка

чесна і добросовісна людина не знайде в ній ганебних для мені фактів, а за думки відповідальні їхні автори. Але працювати в такій атмосфері мерзенних підозрінь й наклепів – важко, особливо стоячи на чолі хоча б такої маленької установи, як очолювана мною до цього дня Комісія укр[аїнського] письм[енства] доби феодалізму. Для мене неясно, чого власне домагаються наклепники. Але щоб на Комісію не було більше нападів (ди[вись] ст[аттю] Шабльовського “За радянську академію”, ч. 14), я вважаю за краще відійти від керівництва і передати це керівництво більш корисній для справи особі. Мені треба зробити чимало роботи і за основним моїм місцем праці, де, до речі, до мене ставляться з більшою увагою. Ви, як лікар, зрозумієте мене: страждаючи склерозом аорти, що викликає тяжкі випадки, я вважаю за краще відійти від справи, ніж, залишившись в ній, зовсім припинити свою працю, яка не всюди цінується так низько, як в Києві.

Якби я мав надію, що Президія ВУАН своїм авторитетом може припинити це цькування (а іншим назвати це не можу), то можливо було б знайти вихід із становища, в якому опинився. Але стаття, в якій розкритиковано моє керівництво Комісією, вміщена в органі Президії. Виходячи з цього міркування, а головним чином, із неможливості для мене внаслідок погіршення мого здоров'я приїжджати до Києва, – мною подана заява до Президії ВУАН, копію якої при цьому прикладаю, оскільки при недосконалому канцелярському апарату документи іноді втрачаються. Вас, як президента, я вважаю зобов'язаним тримати в курсі моїх справ. Моє рішення, що міститься в заяві, остаточне, і т[аким] ч[ином] воно розв'яже руки Президії з реорганізації II Відділу та його установ» [25].

Президія ВУАН задовольнила прохання академіка В. М. Перетца і звільнила його від обов'язків голови КУПФ 5 вересня 1933 р. [16, с. 448]. Проте керівництво української академії не спромоглося повідомити про це рішення В. М. Перетцу, який у листі до С. І. Маслової від 11 жовтня 1933 р., тобто більш ніж через місяць після свого звільнення, зауважував: «На мою заяву в Президію ВУАН про зняття із себе головування КУПФ я ніякої відповіді не отримав, боцімто ми живемо на різних планетах» [27, арк. 2]. Таку поведінку з боку керівників ВУАН В. М. Перетц з іронією називав проявом «сепаратизму».

Таке ставлення до нього в Києві дещо дивувало В. М. Перетца, тим паче, що в Ленінграді до вченого не було ніяких претензій ні з боку партійних органів, ні з боку керівництва АН СРСР. Про це він повідомляв С. І. Маслової, чи не єдиному з киян, хто продовжував із ним листуватися. Зокрема, В. М. Перетц писав: «До речі, цікаво відзначити: у нас (в АН СРСР. – А. Ш.) відбулися дві “чистки”, і вгадайте, яке питання пропонував голова особам, які підлягали чистці? Для київських ліваків – абсолютно несподіване: “Яке Ваше ставлення до старих фахівців?”. Дурне став[лення] – рішуче засуджувалося... У К[иєві] цього собі ще не за своїли: чув, що цькування продовжується. Я рад, що можу тут (в Ленінграді. –

А. Ш.) працювати, користуючись повагою та довірою» [26, арк. 1 зв.]. Щодо позиції О. А. Назаревського і П. М. Попова, то В. М. Перетц вважав її «недалекоглядною», яка може привести до виключення їх самих зі складу співробітників ВУАН [27, арк. 1 зв.].

Після звільнення В. М. Перетца КУПФ практично припинила свою діяльність. Та оскільки офіційно КУПФ не була ліквідована, В. М. Перетц як її співробітник надіслав до ВУАН план своєї науково-дослідної роботи на 1934 р., із якого видно, що вчений і надалі мав намір здійснювати пошук матеріалів з історії українського давнього письменства та досліджувати пам'ятки давньої української літератури, планував підготувати такі розвідки, як «Політичні вірші Лазаря Барановича», «Епітети в "Слові о полку Ігоревім"» та інші праці [28]. У лютому 1934 р. В. М. Перетцом була підготовлена наукова доповідь про переробку С. Косовим «Києво-Печерського патерика» в XVII ст., яку він мав намір надіслати до Києва, аби її зачитали на засіданні КУПФ [29, арк. 2]. Проте 13 лютого 1934 р. Президія ВУАН затвердила нову структуру ВУАН, згідно з якою КУПФ було офіційно ліквідовано.

Хоча з припиненням діяльності КУПФ академік В. М. Перетц не мав у ВУАН жодної посади, він продовжував залишатись об'єктом критики, яка проводилась у ВУАН у рамках боротьби з «українським націоналізмом та великодержавництвом», що нібито знаходили вияв у дослідженнях з історії української літератури, етнографії та українського театру [30, с. 78]. У квітні 1934 р. В. М. Перетца було заарештовано в Ленінграді у сфабрикованій справі «Російської національної партії» із безпідставним обвинуваченням в «активній участі в націоналістичній контрреволюційній організації». У провину вченому ставилося також те, що він був «націоналістом – як російським, так і українським» [31, с. 149]. А 23 березня 1935 р. спільним рішенням Політбюро ЦК КП(б)У і Президії ВУАН В. М. Перетца виключили зі складу дійсних членів ВУАН [30, с. 172].

Наукова новизна дослідження полягає в залученні до наукового обігу комплексу архівних документів, зокрема щодо діяльності КУПФ, які відкриті у фонді «Всеукраїнська академія наук (ВУАН) (1918–1933)» в ІР НБУВ, та листування В. М. Перетца з українськими філологами С. І. Масловим, О. А. Назаревським і П. М. Поповим, що зберігається в особових архівних фондах учених у ІР НБУВ. Їхній аналіз дав змогу доповнити відомості про діяльність і переслідування академіка В. М. Перетца та критику його філологічної школи у ВУАН на початку 1930-х років.

Висновки. Дослідження архівних документів щодо діяльності КУПФ, яку очолював академік В. М. Перетц, та листування вченого зі співробітниками цієї комісії дозволило відобразити процес переслідування науковця та критики його філологічної школи у ВУАН на початку 1930-х років. Переслідування В. М. Перетца було інспіроване партійними органами ВУАН і мало політичний підтекст, адже академік вважався одним із лідерів серед тих учених, які виступали проти

впливу політичних чинників на наукову діяльність та не визнавали пріоритету марксистських методів дослідження. Драматизм переслідувань для В. М. Перетца посилювався тим, що критика наукової та науково-організаційної діяльності вченого, а також позицій твореної ним філологічної школи проводилася його підлеглими та вихованцями, які не витримали тиску з боку партійного осередку ВУАН. Як дослідник історії давньої української літератури В. М. Перетц був звинувачений ще й в «українському буржуазному націоналізмі» та позбавлений можливості публікуватися в Україні. Перебуваючи під постійною критикою партійних приспівників, не маючи підтримки від колег і учнів та не знайшовши розуміння з боку керівництва ВУАН, В. М. Перетц не визнав висунутих проти нього безпідставних звинувачень й до самого арешту проводив у ВУАН ідеологічно незаангажовані українознавчі дослідження.

Список використаних джерел

1. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ). Ф. XXXIII. Од. зб. 6087–6181.
2. Там само. Ф. X. Од. зб. 12484–12485, 12536–12548; Там само. Ф. 78. Од. зб. 324–325.
3. Там само. Ф. X. Од. зб. 12551–12552; Там само. Ф. 285. Од. зб. 5570–5602.
4. Щербань Т. Видатний внесок у становлення української науки. До 125-річчя від дня народження академіка В. М. Перетца // Вісник Національної академії наук України. Київ, 1995. № 1–2. С. 67–75.
5. Матвєєва Л. В. Доля академіка Перетца // Матвєєва Л. В. Нариси з історії Всеукраїнської академії наук. Київ, 2003. С. 233–260; Її ж: Доля видатного славіста-українознавця Володимира Перетца // Східний світ. Київ, 2007. № 2. С. 32–44.
6. ІР НБУВ. Ф. X. Од. зб. 12541. Арк. 1–6.
7. Там само. Од. зб. 12429. Арк. 1–10.
8. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. 257. Оп. 5. Спр. 77. Арк. 1–39.
9. ІР НБУВ. Ф. 285. Од. зб. 5599. Арк. 1–13в.
10. Адрианова В. Издания «Комісії українського письменства доби феодалізму» Всеукраїнської академії наук // Труды Института славяноведения Академії наук СССР. 1932. Т. 1. С. 502–507.
11. ІР НБУВ. Ф. XXXIII. Од. зб. 6166. Арк. 1–4 зв.
12. Там само. Од. зб. 6172. Арк. 1–1 зв.
13. Там само. Ф. XXXIII. Од. зб. 6152. Арк. 1–2 зв.
14. Там само. Ф. X. Од. зб. 12420. Арк. 1.
15. Там само. Ф. 78. Од. зб. 324. Арк. 1–6.
16. Історія Національної академії наук України. 1929–1933: документи і матеріали / упоряд. Т. В. Вересовська, В. Г. Врублевський, В. А. Кучмаренко, Т. П. Папакі-

на, Л. І. Стрельська, Л. М. Яременко; відп. ред. П. С. Сохань, В. А. Кучмаренко [та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ, 1998. 542 с.

17. ІР НБУВ. Ф. 285. Од. зб. 1620. Арк. 1–47.

18. Там само. Од. зб. 1622. Арк. 1–42.

19. Там само. Од. зб. 5597. Арк. 1–1 зв.

20. Там само. Ф. XXXIII. Од. зб. 6159. Арк. 1–1 зв.

21. Там само. Од. зб. 6165. Арк. 1–1 зв.

22. Там само. Ф. X. Од. зб. 12421. Арк. 1.

23. Там само. Ф. XXXIII. Од. зб. 6177. Арк. 1–1 зв.

24. Там само. Ф. 285. Од. зб. 942. Арк. 1.

25. Там само. Ф. X. Од. зб. 12423. Арк. 1.

26. Там само. Од. зб. 12422. Арк. 1.

27. Там само. Ф. XXXIII. Од. зб. 6178. Арк. 1–2.

28. Там само. Ф. X. Од. зб. 12485. Арк. 1.

29. Там само. Ф. XXXIII. Од. зб. 6181. Арк. 1–2 зв.

30. Історія Національної академії наук України (1934–1937): документи і матеріали / упоряд. В. А. Кучмаренко, Л. І. Стрельська, Т. П. Папакіна, Л. М. Яременко, С. В. Старовойт, Т. В. Варава, О. Г. Луговський; відп. ред. О. С. Онищенко [та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ, 2003. 832 с.

31. Крылов В. В. Из эпистолярного наследия академика В. Н. Перетца // Вестник Российской академии наук. Москва, 1994. Т. 64, № 2. С. 148–154.

Andrii Shapoval,

Candidate of Sciences (History), Senior Researcher,

Head of the Department of Archaeography of Institute of Archival Studies

of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

ORCID: 0000-0003-1188-5142

e-mail: shai196@ukr.net

Persecution of Academician V. M. Peretts and criticism of his philological school in early 1930's (according to archival documents)

The aim of the research. Based on the analysis of a wide range of archival sources, epistolary documents and published materials display the process of persecution of Academician V. M. Peretts and criticism of his philological school at the All-Ukrainian Academy of Sciences in the early 1930's. **The methodology** research is based on the principles of historicism, concreteness, scientific objectivity and dialectical approach. Biographical, problem-chronological and comparative-historical methods and the method of textual analysis have been applied. **The scientific novelty** of the study lies in the involvement in the scientific circulation of a set of archival documents on the activities of the Commission of Ukrainian Writing of Feudalism Period of the All-Ukrainian Academy of Sciences and Epistolary Heritage of Ukrainian Philologists, stored in the Institute of

Manuscripts and the Institute of Archival Studies of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. The analysis of the documents made it possible to supplement the information about the activities and persecution of Academician V. M. Peretts and the criticism of his philological school during the formation of the totalitarian regime in Ukraine. **Conclusions.** The persecution of V. M. Peretts in the early 1930's was initiated by the party bodies of the All-Ukrainian Academy of Sciences and had political reasons, for he was considered one of the leaders among those scientists who opposed the influence of political factors on scientific activity. The drama of persecution for V. M. Peretts was exacerbated by the fact that criticism of the activities of the scientist and the positions of the philological school created by him was conducted by his subordinates and pupils, who could not withstand pressure from the party chapter of the academy. As a researcher of the history of ancient Ukrainian literature, V. M. Peretts was accused of «Ukrainian bourgeois nationalism» and deprived of the opportunity to be published in Ukraine. Being under constant criticism from party figures, without the support of colleagues and pupils and without finding understanding from the leadership of the All-Ukrainian Academy of Sciences, V. M. Peretts did not admit the baseless accusations against him. Before the arrest, V. M. Peretts conducted ideologically unbiased Ukrainian studies at the All-Ukrainian Academy of Sciences.

Key words: V. M. Peretts, All-Ukrainian Academy of Sciences, Commission of Ukrainian Writing of Feudalism Period, Kyiv philological school, persecution of Ukrainian scientists, epistolary documents.

*Стаття підготовлена 27 березня 2020 року,
подана до друку 1 квітня 2020 року.*